

AŞK YOLU

Hoca Ahmet Yesevî

ve

Hikmetleri

Namık Kemal Zeybek

ÖTÜKEN

NAMIK KEMAL ZEYBEK; 1944 Yılında Bayburt İli Kitre köyünde doğdu.

1966 Yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Rize-Çayeli, Bilecik-Pazaryeri, Gümüşhane-Şiran, Çankırı-Ilgaz, Erzurum-Tortum, Adıyaman-Kahta ve Bursa-Keles ilçelerinde 10 yıl kaymakamlık yaptı.

1977 Yılında Merhum Gün Sazak'ın Gümrük-Tekel Bakanlığı döneminde Müsteşarlık yaptı.

1978-1980 Tarihlerinde MHP ve Ülkücü Kuruluşların Eğitim İşleri Başkanlığını yaptı.

12 Eylül 1980 Askeri Darbesinden sonra tutuklandı. MHP ve Ülkücü Kuruluşlar Davasından 33 ay tutuklu olarak yargılandı. 10 Haziran 1983 tarihinde tahliye edildi ve aklandı.

1983-1987 Yıllarında Doğan Şirketler Topluluğunda 4 yıl koordinatör olarak çalıştı.

1987 Yılında yapılan genel seçimlerde Anavatan Partisinden İstanbul Milletvekili seçildi.

1989-1991 Yılları arasında Merhum Turgut Özal Başbakanlığında yeniden kurulması için çalıştığı Kültür Bakanlığı'nın ilk Kültür Bakanı oldu.

1992-1994 Yıllarında Başbakan Sayın Süleyman Demirel'in, Büyükelçi unvanıyla Başbakanlık Başdanışmanlığını yaptı. Türkiye ile Türk Dünyası'nın ilişkilerini gerçekleştirdi.

1994-1995 Yılları arasında aynı konuyla görevli olarak Cumhurbaşkanı Başdanışmanlığı görevinde bulundu.

1995 Yılında yapılan Milletvekilliği genel seçimlerinde DYP'den İstanbul Milletvekili olarak tekrar Meclise girdi ve 1997 yılına kadar Devlet Bakanlığı yaptı.

18 Ekim 1993- Temmuz 2006 yılları arasında Ahmet Yesevi Üniversitesi Kurucu Mütevelli Heyet Başkanı olarak çalıştı.

Ahmet Yesevi Vakfı, Ahmet Yesevi Üniversitesine Yardım Vakfı Başkanlığı görevlerini yürütmektedir.

Ülkü Yolu, Bilgi Sevgi Hoşgörü, Milli Kültür Meselemiz, Türk Olmak, Çağı Yakalamak, Ahmet Yesevi Yolu ve Hikmetler, AB Seyir Defteri, Bilgi Çağından Globalizme, Türk'üm, Işığa Doğru, Türk Dünyası

Deyince, Ariflerin Namazı, İnan Dost mu?, Kızilelma adıyla yayımlanmış kitapları bulunmaktadır.

Ortadoğu, Tercüman, Radikal, Posta Gazetelerinde günlük yazılar yazmıştır. Şimdi Anayurt Gazetesi'nde ve Aybekgazete.com'da günlük yazılar yazmaktadır. TRT ve Kanal B de Gönül Mimarları ve Atatürk konularında haftalık konuşmalar yapmıştır. Karadeniz TV'de Gönül Mimarları adıyla her Cumartesi saat 21:00 de konuşmalar yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Allah Adıyla • 11
Türklerin Müslümanlaşması ve Ahmet Yesevî • 31
Ahmet Yesevî ve Hacı Bektaş Veli • 38
Hacı Bektaş Veli'nin Eserlerinde Ahmet Yesevî İzleri • 45
Hoca Ahmet Yesevî ve Yunus Emre • 50
Bismillah • 58
İnsana Hizmet • 64
Aşk Kapısı • 71
Yine Garip, Fakir, Yetimler • 74
Arslan Baba • 76
Ve Aşk • 80
İnsanı İncitme • 83
Sünnetleri Sıkı Tuttum • 85
Yer Altına Girdim • 87
Ömrün Manevî Hâlleri • 91
Ömrün Manevî Basamakları (Otuzdan Sonra) • 103
Ömrün Manevî Hâlleri (Kırktan Sonra) • 109
Ömrün Manevî Hâlleri (Elliden Sonra) • 114
Mustafa'ya Mâtem • 119
Nerde Ümmet • 122
Hak'tan Korkup Yere Girdim • 125
Yüz Yirmi Beşinci Yaşa Girdim • 128
Mansûr Gibi • 132
Zalimler ve Biz • 139
Yaratan'ın Elçisi Dedi Ki... • 143
Âşıklara Aşk Verildi • 145
Yer Altına Gamsız Girdim • 150

- 152 • Nefsimle Çok Uğraştım
154 • Şiblî Gibi Sema Yaptım
156 • Nâdânlarla Dost Olma
159 • Talipler Pay Aldı, Ben Eksik Kaldım
162 • Allah'ı Çok Anın
167 • Gariplik Hâlleri
171 • Lâ-Mekânda Hakk'tan Dersler Aldım
175 • Arslan Babam Sözleri
179 • Arslan Baba Hakkında
181 • Arslan Baba İle Karşılaşmak
185 • Âhir Zaman Ümmetleri
188 • Âşıkların Hâlleri
191 • Sensin Doğru Yola İleten
196 • Ente'l-Hâdî Anlayarak Yürekten Söylenmeli
200 • Yakarış
202 • Seherlerde
205 • Hak Resûl'e Ümmet Ol
208 • Rahmetinden Ümitsiz Kılma
210 • Ölüm
212 • Korku ve Umut
214 • Tanrı'm Günahımı Bağışla
216 • Yakarış
218 • Âşık Eyle Allah'ım
222 • Aşkın Kıldı Şeydâ Beni
225 • Hak Muhammed Ali
232 • Hak Mustafa Ahirete Göçtü
234 • Elest Deminde
237 • Ölüm Yakın
240 • Muhabbet Denzinde Dalgıç Olmak
243 • Azizler Cemi
247 • Muhabbet Bahçesinde Bülbül Olsam
250 • Muhabbet Pazarında
253 • Vahdet Küpü Açıldı
255 • Allah'ı Anmak Gönlü Aydınlatır
257 • Kul İsen Ben Benliği Bırak
260 • Gösterişçi Son Nefesinde İmânını Kaybeder
263 • Seni Nasıl Bulurum Yâ Rab
265 • Aşksız Olmaz
269 • Beni Anın Sizi Anayım Dedi Allah

Tahâretsiz Zikir Olmaz •	272
Yolu Bilenlere Sormalı •	275
Varlığın Gizemleri •	277
Yaratan Bana Kulum Der Mi? •	281
Türkçe Gerek •	286
Bize Ârif Âlim Gerek •	288
Önce Şeriat Sonra Tarikat •	290
Şeriatı Tarikatı Bilen Âşıklar •	295
Allah'ı Çok Ananların Kabirdeki Hâli •	298
Hayy Adını Analım •	303
Kur'an-ı Kerim'in Anlamını Bilmeden Olmaz •	308
Ahir Zaman Şeyhleri •	311
Aşk Sırrını Açıklasam •	313
Raks ve Sema •	317
Halka İçre Didar Görün •	321
Dervişler Sohbetinde Nur Yağar •	323
Seher Vakti Ne Güzeldir •	325
Hû Halkası Kuruldu •	326
Evvel Hû, Âhir Hû, Zâhir Hû, Bâtın Hû •	328
Mansûr'a Feryat •	331
Dervişler •	334
Hakk Kulları Dervişler Ve Haksızlar •	336
Âşıkların Hâlleri •	338
Âşıklar Ölmez •	345
Şeriat, Tarikat, Hakikat Yol Gösterenleri •	349
Gelin Dostlar •	353
Allah Zikredenleri Sever •	355
Önce Temizlikten Hesap Sorulacak •	359
Allah'ı Anmak Nuru •	361
Aşksız Ulaşmak Olmaz •	363
Önce Sevgi •	365
Dört Kapı: Şeriat, Tarikat, Mârifet, Hakikat •	367
Aşk Dâvâsı •	370
Anlamadan Olmaz •	373
Rehbersiz Yola Gitmek Olmaz •	376
Muhabbet Sokağında Gezen Ârif •	380
Gördüğün Her Şey Söylenmez •	383
Şeyhim Deyip Hakk'a Rakîp Olanlar •	386
Sevgi Bağlarında Bin Destan •	392

- 395 • Görünme Makamı
398 • Ârif Âşık
400 • Seherlerde Kalkıp Ağla
405 • Zâhid Olma Âbid Olma Âşık Ol Sen
409 • Tövbe Eyle
412 • Herkes Birgün Ölecek
413 • Görünüşün Sûfi De Asla Müslüman Olmadın
417 • Yesevî Yolunda Kadın Dışlanmaz
421 • Âhir Zaman Şeyhleri
423 • Seherlerde İbadet
425 • Son Sözler
429 • Kaynakça

ALLAH ADIYLA

“BİSMİLLAH deyip hikmet söyleyip tâliplere inci cevher saçıyorum.”

Hoca Ahmet Yesevî'nin *Divan-ı Hikmet* adlı eseri bu dizelerle başlar. Biz de bu vesileyle “Bismillah” diyerek başlamış olduk. *Divan-ı Hikmet*'te en çok adı geçen “Mürşid”, Hüseyin bin Mansûr'dur. Hallâc-ı Mansûr diye bilinen kişi... Mansûr'un “Kulun Bismillah demesi, Hakk'ın 'Ol' demesi gibidir.” sözünü hatırlayıp hikmetini umarak...

Hallâc-ı Mansûr Türklerin Müslüman olmasında ilk ve öncelikli etkisi olan kişidir. Ondan önce elbette birçok Müslüman Türk vardı. Ama topluca Müslümanlaşma onun etkileriyle meydana gelmiştir. Bu konuda Mansûr hakkında en ciddi araştırmayı yapmış olan Massignon'un görüşlerine katılarak söylüyorum.

Mansûr'un izbasarı (takipçisi) Hoca Ahmet Yesevî hakkında söylenebilecek her şeyin özeti büyük şair ve düşünür Yahya Kemal Beyatlı'nın sözlerinde saklı: “*Şu Ahmet Yesevî kim? Bir araştırın göreceksiniz; bizim milliyetimizi asıl onda bulacaksınız.*” Bu sözleri Profesör Fuat Köprülü'ye söylediği konusunda tartışma yoktur. Edebiyat tarihçileri arasında bu konudaki tartışma “Köprülü bu sözden önce mi araştırmaya başladı; yoksa bu sözden sonra mı başladı?” konusunda olmuştur. Ne olursa olsun, Köprülü'nün

Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar adlı eseri ortadadır. İlk yarısında Ahmet Yesevî'yi, ikinci yarısında onun izbasarı Yunus Emre'yi anlatır. *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki makalesinde ise bazı yanlışlarını düzeltir. Üstadı yanıltan bugünün kavramları ile geçmiş kişiler hakkında değerlendirme yapmaktır. Aslında *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki makalesinde de yanlış vardır. Ahmet Yesevî ne bugünkü anlamda Sünnî, ne de sanıldığı gibi "Heteredoks" Müslümandır. O sadece Müslümandır ve Türk Müslümanlığının açıklığa kavuştu-rucusudur.

"Milliyetimizi bir insanda bulmak" ne demektir? Bu sözün açılımını yapmalıyız. Önce millet tanımında anlaşmamız gerekiyor. Ziya Gökalp'in, halkımızın millet tanımını benimseyerek tekrarlamasını hatırlatalım ve benimsediğimizi de ifade edelim: "*Dili dilimden, dini dinimden olan benim milletimdir.*" Elbette her tanımın istisnası olduğunu da unutmadan... Yine de "dil" varlığının, çok defa "din" gerçeğinden daha belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Ama tersine birçok örnek de verebiliriz.

Bizim "Türk Milliyetimiz" bakımından konuyu biraz daha açmalıyız. Bugün yeryüzünde yaşayan Türkler tanımlanırken "Türkçe konuşanlardan" söz ediliyor. Büyük çoğunluğu Müslüman ama Hristiyanlar, Musevîler, Budistler, Göktanrı inançlılar ve Şamanlığı din haline getirenler de var. Bunları istisna olarak kabul edebiliriz. Bu arada Gökalp'in sözlerini de hatırlayarak: "*Müslüman olmayan Türkleri de İslâmlaştırmak çabası içinde olmalıyız. Aksi halde din sebebiyle başka milletlere bağlılık duyabilirler.*" Bir Altaylı (hem de Şaman) Türk'ün sözünü de hatırlıyorum: "*Bizi Müslüman yapmazsanız Ruslar Ortodoks yapacak, haberi-niz olsun...*" Bu bahiste Gürcistan'da ve Kafkaslar'da yaşayan, soyca ve dil olarak Türk olan "Urumlar"ın şimdilerde Yunanistan tarafından Yunanlılaştırılmakta olduğunu ve dinin bu konuda belirleyici hâle geldiğini açıklayalım.

Geçmişte de olmuştur. Bir kısım Ortodoks Türkler Rum, bir kısım Gregoryan Türkler de Ermeni milletlerine dâhil olmuşlardır. Buna karşılık Müslümanlaşarak Türk milleti-ne dâhil olanlar da az değildir.

Biz yine baştaki tanımımıza dönelim ve Ahmet Yesevî'ye milliyetimizi neye borçlu olduğumuzu araştıralım. Önce dil konusunu ele alalım.

Türkçe, yaşayan dillerin en eskisidir. Sümercede yüzlerce Türkçe söz bulunması bile bu gerçeği ispata yeter. 1400 yıl öncesinin Türkçesi ile yazılmış *Orkun Yazıtları* ve benzerleri Türkçenin gücünü ortaya koyar. 1000 yıl önce yazılmış *Kutadgu Bilig* Türkçenin çağının kavramlarını çok az yabancı söz alarak ifade edebildiğinin delilidir. Yine o dönemde Kâşgarlı Mahmud'un yazdığı *Divânü Lûgati't-Türk*, Arap hükümdarlarına Türkçe öğretmek amacı taşır. Bir meydan okumadır.

Türk Kağanlığı (Göktürkler) ve Karahanlılar dönemlerinde devlet dili olan Türkçenin, ne yazık ki Büyük Selçuklu Devleti döneminde bu hakkı elinden alındı. Alparslan'ın ve oğlu Melikşah'ın veziri olan Nizamü'l-Mülk kurduğu medreselerde Farsçayı eğitim dili yaptı. Anadolu Selçukluları ve diğer Selçuklu Devletleri bunu yaygınlaştırdı. Farsça, bu devletlerin resmî dili, eğitim dili, edebiyat dili, aydınların dili haline geldi. Sözelimi Anadolu Selçuklularının hükümdarları çocuklarına ad koymak için Firdevsî'nin *Şehname*'sini açıp oradan ad seçer oldular. Keykâvus, Keykubat, Keyhüsrev İran devletlerinin hem de İslâm olmadan önceki kahraman şahlarının adlarıdır. "Key" sözü bizdeki "alp" sözünün karşılığıdır. Selçuklu hakanları kendilerini Sâ mânîlerin devamı ve Tacik (Fars da denebilir) olarak görüyorlardı.

O dönemi bir dörtlüğünde Âşık Paşa şöyle anlatıyor:

*“Türk diline kimseler bakmaz idi
Türklere hergiz gönül akmaz idi
Türk dahi bilmez idi bu dilleri
Bu yolu ol ulu menzîlleri”*

Bu yüzden Selçuklu döneminin muteber aydınları Türkçe değil Farsça yazmışlardır. Büyük Mevlâna'nın bütün eserleri Farsçadır. Büyük Nizamî'nin bütün eserleri Farsçadır. Türkçe hiçbir kitapları yoktur. (Bazı Azerbaycanlı kardeşlerimiz Nizamî'den Azerbaycan Türkçesine yapılan çevirileri Nizamî'nin özgün şiirleri sansalar da...)

Kimse hemen “O zaman Avrupa’da da bilim dili, yazı dili Latinceydi.” demesin. Bu, anlamsız bir benzetmedir. O dönemde, bugünkü Avrupa dillerinin hiçbiri henüz daha edebî dil değildi. Türkçe ise gücünü ispat etmiş bir kadîm dil olarak bu ötekileştirmeye asla müstahak değildi. Selçuklu Devleti'nin tercihi bu sonucu doğurmuştur. Üstelik bir edebiyat dili olarak var olan Farsçayı bilim dili haline getirenler de Selçukluların bu tercihidir. Yoksa *Kutadgu Bilig* bir örnek olarak ortada dururken, dönemin Farsçasının Türkçeden daha geçerli olduğunu söylemenin ne anlamı olur?..

Türkçenin şiir ve edebiyat antolojilerini inceleyenler yüz yıllık bir boşluk bulurlar. Bu durum dilimiz için çok ciddi bir tehlikeydi. Selçuklu Devleti Türk Dünyasının büyük bölümünde egemendi ve Türk Dünyasında Türk aydınları Türkçe yazmıyordu.

İşte böyle bir dönemde 12. asırda bugünkü Kazakistan'ın Türkistan diye adlandırılan şehrinde “Kul Hoca Ahmet” adında bir bilgin ortaya çıktı. Bir rivayete göre önce Buhara’da Yusuf Hemedanî Dergâhında ders gördü. Ve üstadının dört halifesinden biri oldu. Birinci Abdullah Berkî, ikinci Hasan Andakî, üçüncü Hoca Ahmet Yesevî, dördüncü Abdulhâlik Gücdüvanî... Sıra kendisine geldiği

zaman dergâhın müşidlik görevini Abdulhâlik Gücdüvani'ye terk ederek; kendisi, o zamanki adı Yesi (Yassı) olan bugünkü Türkistan şehrine geldi ve orada dergâhını kurarak ders vermeye başladı. Bilim, dinî bilim ve irfanî bilim (Tasavvuf) dersleri... Türkçe olarak.

Bir rivayete göre diyorum. Bugün toplu kabul gören görüş bu. Ancak *Divan-ı Hikmet*'te hiçbir yerde Yusuf Hemedanî'nin adının geçmemesi; buna mukabil Arslan Bâb'dan çok söz edilmesi, bu konunun daha derin araştırılması gereğini ortaya koyuyor.

“Bir rivayet” dediğim rivayet doğruysa, açıklanması gereken bir konu var. Nakşibendîlik ve Bektaşîlik ile Ahmet Yesevî'nin ilişkisi nedir? Yusuf Hemedanî Dergâhında “Alevî zikir” yapılırdı. Yani cehrî (sesli) zikir ve sema vardı. Ancak dördüncü halife Abdulhâlik Gücdüvanî, Hızır'dan aldığı telkin ile hafî (sessiz) zikir yapmaktaydı. Pîri buna izin vermişti. Bu yoldan iki asır sonra zuhur eden Bahaeddin-i Buharî (Şah-ı Nakşibend) Gücdüvanî'nin maneviyatından (Üveysî olarak) aldığı dersle hafî zikri esaslandırdı ve Nakşibendîlik böyle başladı. Bektaşîlik ise Yesevî yolunun Türkiye'deki devamı olarak hem sesli zikri hem raks ve semahı (Şimdilerde ikisine birden *semah* deniliyor.) esas alan bir yol olarak devam etti. Yani Bektaşîliğin Yesevîlikle ilgisi doğrudan, Nakşibendîliğin ise dolaylıdır.

Ahmet Yesevî'nin ister Buhara'dan nasip alarak Türkistan'a geldiğini; isterse Arslan Bab'ın önce yüz yüze, sonra maneviyattan öğrencisi olarak olgunluğunu tamamladığını, irşad makamına erişip tarikat şeyhi olarak Türkistan'da ortaya çıktığını esas alalım, tarihî sonuçları açısından farklı bir durum yoktur.

Hoca Ahmet Yesevî, Yesi'de kurduğu dergâhta binlerce öğrenci yetiştirmiş ve bu öğrencilerini Müslüman Türkler arasında İslâm'ı öğretmek; Müslüman olmayan Türklere

ve çevredeki kavimlere de İslâm'ı aşlamak için göndermiştir.

Ahmet Yesevî'nin öğrencileri Türkistan, İdil-Ural, Türkiye (o zamanki adıyla Diyâr-ı Rum yani Roma toprağı), Deşt-i Kıpçak (Kıpçak bozkırları) ve Kafkaslar'da görev yapmışlardır. Öncelikle saz eşliğinde, çeng, rebap, çeşt, kopuz ustaları, hikmetlerini bestelenmiş olarak çalıp söylemişler; bilgileriyle beyinleri, işleri ve davranışlarıyla bilinçleri etkilemişlerdir. Onlara *Gazi Dervişler* denilmiştir. Onlara *Alperenler* denilmiştir. Onlara *Horasan Erenleri* denilmiştir. Onlar İslâm'ı ve İslâmî bilgiyi yayarken gerektiğinde ekip biçmişler, üretmişler, boş arazileri tarıma elverişli hâle getirmişler, bataklıkları kurutmuşlar, ıssız dağ geçitlerinde zaviye kurup güvenliği sağlamışlar, gerektiğinde de savunmak amacıyla savaşmışlardır. Onlar Selçuklu düzeninde itibar görmemişlerdir. Ancak Beyliklerde baş tacı edilmişlerdir. Sözelimi daha Osman Bey'in sağlığında binlerce Alperenin Osmanlı Beyliği'nde toplanmış olması durumun önemini belirtir. Ayrıca Karamanoğlu Mehmet Bey'in safında da Alperenlerin olduğu Konya'da kısa bir süre başvekil olunca ilân ettiği Türkçe bildirisinden bellidir.

Ahmet Yesevî dervişlerinin açtığı yol ile Türkçe dirildi. Bu yoldan birçok âşıklar, şairler, yazarlar Türkçe söylediler, Türkçe çalıp çığırdılar. Yunus Emre böyle ortaya çıktı. Yunus Emre ve başkaları... Sonunda Türkçe övüncü cennetin dilinin de Türkçe olduğu iddialarına kadar ilerledi. (Bkz. Kaygusuz Abdal'ın *Sarayname'si*)

Cennetin dilinin ne olduğunu bilemeyiz. Ama bildiğimiz gerçek, cennet dili kadar güzel Türkçemiz yeniden doğdu. Ve biz bunu Ahmet Yesevî'ye borçluyuz.

Hoca Ahmet Yesevî Türkçe yazdı ve Türkçeyi savundu. Bir şiiri şöyle:

*Sevmiyorlar bilginler sizin Türkçe dilini
Bilgelerden dinlesen açar gönül ilini*

*Âyet hadîs mânâsı Türkçe olsa anlarlar
Anlamını bilenler başı eğip dinlerler.*

*Miskîn kul Hoca Ahmet yedi atana rahmet
Fars dilini bilir de sevip söyler Türkçeyi*

Yani Ahmet Yesevî Türkçe söylemekle kalmamış, aynı zamanda Türkçeyi savunmuştur. Ayrıca zikirlerin anlam ile olması gerektiğini, anlamadan okumanın ve söylemenin bir yararı olmayacağını da belirtmiştir. Bu arada en büyük zikir olan namazın da ancak okunan sure ve ibarelerin anlamları bilinirse beklenen sonuca ulaşılabileceğini belirtelim ve geçelim.

Dil bahsi böyle... Gelelim din meselesine:

Hallâc-ı Mansûr ve yüzlerce müridinin çalışmaları sonucunda Türkler arasında 200.000 çadır halkı Müslüman olmuş ve bu Müslümanları örgütleyen o büyük Hakan Satuk Buğra Han ilk Müslüman Türk devleti olan Karahanlı Devleti'ni kurmuştur. Bu dönemde Türkler arasında Müslümanlık daha da yaygınlaşmıştır. Ancak iki asır sonra yani 12. asırda Türklerin çoğu İslâm dışı dinlere bağlıydı. Türkler arasında İslâm'ın yayılmasında ikinci büyük dalga Ahmet Yesevî dervişleriyle oldu. Hacı Bektaş Veli ve talepleri Türkiye ve Balkanlar'da bir yandan İslâm'ı yayarken bir yandan da Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun manevî temellerini attılar. Kıpçak diyarındaki Altınordu Hanlığı'nı İslâm'a ısındıran da Sarı Saltık oldu. Sarı Saltık, Cengiz Han'ın torunu Berke'yi ve onun başkumandanı Nogay'ı Müslüman yaptı. Sarı Saltık'ın halifesi Barak Baba, İlhanlı Gazan Han'ı İslâm'a ısındırdı. Özbek Han'ın İslâm bilincine ulaşmasında adından az bahsedilen ama

hakkında kitaplar yazılan Baba Tüklü (Tüylü Baba) görev aldı. Tüylü Baba da bir Yesevî mürşidiydi.

İşte böyle oldu. Ahmet Yesevî yolundan gidenler Türkler arasında “Türk Müslümanlığı”nı yaydılar. Türk Müslümanlığı İslâm’ın temelleri ile Türk töresinin bağdaşması sonucunda ortaya çıktı. Türk Müslümanlığı olur mu? Olmuştur. İslâm bir olsa da her ferdin kendine göre Müslümanlığı vardır. Milletlerin de öyle... Böyle olmasında da hiçbir sakınca yoktur. Hatta doğrusu budur. İslâm açısından da milletler açısından da... Aksine zorlamalar İslâm’a da zarar verir, zorlanan milletlere de...

Türk Dünyasında bugün de Ahmet Yesevî’nin yeri çok büyüktür. 1990 yılında Sovyetler Birliği’ne Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanı olarak yaptığım gezide ilk hedefim Türkistan şehriydi. Türkistan şehri Ahmet Yesevî’ye ad vermiş ve ondan ad almıştır. Esasında şehrin adı eskiden “Şavkar”dı. Sonra Yassı diye anılır oldu. Bugün Türkistan alanında Yassı adı da kullanılır. Bildiğimiz Yassı sözüdür. Düzlük bir alanda kurulmuştur. Türkiye Türkçesine nasıl olmuşsa bu söz Yesi olarak geçmiştir. Ve halen öyle kullanıyoruz. Bu şehirde dergâhını kurup ışığını yaydığı için İslâm Dünyasında adı “Ahmet Yesevî (gerçekte Yassevi)” olarak anılır olmuştur. Yesili Ahmet... Bir yandan da yine İslâm Dünyası ona “Pîr-i Türkistan” namını verdiğiinden bu şehre “Şehr-i Pîr-i Türkistan (Türkistan Pîrinin şehri)” denilmiş ve zamanla Türkistan olarak kısaltılmıştır. Bugün artık resmî adı da Türkistan’dır. 1990 yılında daha Sovyetler Birliği’nin, komünizmin, orak-çekicinin hâkim olduğu o dönemde bir yemekte Türkistan şehri aydınlarına sormuştum: “Ruslar birçok şehrin adını değiştirmişler, Bişkek’i bile onu işgal eden Rus generalin adıyla anılır hâle getirmişler; peki niye Türkistan adına dokunmadılar?” Bu soruma aynı anda birkaç kişi birden cevap verdi: “Yooo... O kadarını yapamazlardı!”

Türbeyi ziyaretimde âdet olduğu üzere Fatiha okuyup Pîrin maneviyatından himmet bekledim. Halimi gören dönemin Başbakan Yardımcısı Gümüşcan Ömerbeykızı kulağıma eğildi ve dedi ki: “Siz Hazret Sultan’ın mezarına hürmet ettiniz. Onun ruhaniyeti de size himmet edecektir.” Doğrusu şaşırdım. Komünist bir yetkiliden bu sözleri duymak şaşırtıcıydı. Ama sonra birçok kişiyle görüşüp bilgi edindiğim zaman bunun yaygın bir durum olduğunu anladım. Komünist sistem ve Parti dine ve maneviyata karşıydı. Hatta Allahsızlık dersleri liselerde zorunlu dersti. Dinî inancını belirten eylem yapan komünistler Partiden atılıyordu. Ama halk bildiğini okuyor ve artık müze olan Türbeyi, müze gibi değil türbe gibi ziyaret ediyordu. Hatta 27 yıl Kazakistan Sovyet Sosyalist Partisinde birinci hatçı (sekreter) (aslında Başkan ve Kazakistan’ın en yetkili yöneticisi) olan Kunayev de aynısını yapıyordu. Türbeye girerken yanındakileri ve korumaları dışarıda bırakıp içerde Fatiha okuyor ve Hazret Sultan’a sığınyordu. Bu zatın evinde eşine imamlık yaparak gizlice namaz kıldığını da kendisinden dinlemiştim.

Komünist rejim Ahmet Yesevî’yi karalıyor, itibarını ve etkisini ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Ama başaramıyordu. Sözelimi Özbekistan’da bütün o “Parti” dönemlerinde kadınlar perşembe günleri evlerde toplanıp *Divan-ı Hikmet*’ten bestelenmiş ilâhiler okuyorlardı. Sovyetler Birliği’nin yıkılmasından birkaç yıl sonra Ahmet Yesevî’nin pîri Arslan Bâb’ın türbesi önünde bir grup Özbek hanıma rastlamıştım. “İçinizde *Divan-ı Hikmet*’ten ezbere okuyabilecek kimse var mı?” dedim. Bütün hanımlar ellerini kaldırdılar. Sonra da içlerinden birini gösterdiler, “En iyi bu okur.” dediler. Gözleri görmeyen bir hanımdı ve biz “Rahmet sizge.” (Teşekkür ederim, yeter.) deyinceye kadar okumasını sürdürdü.